

Гвардията в Римската империя I - IV век

Автор: Владимир Попов

<http://nauka.bg/forum/index.php?showtopic=14758>

Дворцовата гвардия през 1-3 век Преторианци

Тази отбрана войска част води началото си от съществуващите през републиканско време отряди лични телохранители /praetoriani/ при щабна на всеки военачалник. Впоследствие за поддържането на реда в Италия и най-вече в Рим по време на гражданските войни, император Август създаде 9 кохорти преторианска гвардия /cohortes praetoriani/, под командването на преториански префект /praefectus praetorio/, с обща численост 4 500 човека. По своята същност подразделенията на преторианците представлявали кохорти от смесен тип /cohortes equitatae/ всяка от които под командването на трибун като 1/5 от тях съ-

ставлявала кавалерията, набирана от най-добрите конници в империята. Знакът на преторианските кохорти бил червен вексилум с изображението на скорпион върху него. Върху щандартите често се помещавали и изображения на орли, като в легиона.

Войниците за преторианските подразделения се набирали главно от италиейците. Те имали ред привилегии - служили 16, а не 26 години, а заплатата била 3 пъти по-висока от тази на обикновения легионер /720 денария за година/, а при уволняването си получавали 5000 денария /за разлика от обикновения легионер - 3000/. Освен това често всеки нов император изплащал премии на гвардейците, за да гарантира благоразположението им. Август държал в Рим не повече от 3 кохорти. Останалите лагерували околните градове. При Тиберий преторианците били събрани в Рим и им бил изграден постоянен лагер /Castrum Praetorium/. При изпълнение на служебни дела и в двореца преторианците носели тоги. На парадите носели богато украсени шлемове и мускулни кираси от елинистически тип, ками, меч, червени туники и плащове. На обточените им с бронз щитове /овални или правоъгълни/ били изобразявани мълниите

на Юпитер и скорпиони.

През 1 век преторианците рядко участваха във военните действия, но с голям ентузиазъм правели заговори и преврати и издигали свои избранници. Преторианският префект Сеян по времето на Тиберий бил вторият по влияние след императора и отстранявал всичките си съперници, които му се противопоставяли. По-късно бил обвинен в опит за узурпация на властта и убит. Също така преторианците убили Калигула и провъзгласили за император - Клавдий. Пак те свалили Нерон от власт. Те екзекутирали и Галба, защото последният отказал да им изплати премиите, с които да купи тяхната лоялност. В края на краищата старата гвардия била сменена от Веспасиан. Домициан добавил още една кохорта и броят им станал 10. По-нататък те били увеличени на 14 кохорти, а в началото на 3 в. съставът на всяка кохорта бил достигнал до 1000 човека.

Въпреки тяхната разпуснатост, през 1 век преторианците участвали във войните в Британия през 43-та, където те съпровождали император Клавдий. През 80-те години гвардейците водели ожесточени боеве с даките по долното течение на Дунав, а през 86 г. преторианският префект Корнелий Фускус загинал в бой с варварите. След убийството на Домициан, в което също участвали преторианците, непопулярният сред войската император Нерва осиновил военачалника Траян и го направил преториански префект. Гвардейците се биели в кампаниите на новия император срещу даките /102

- 107 г/ и в похода му срещу партите през 115 - 117 г.

Те съпровождали Луций Вер на изток през 162 - 166 г. и Марк Аврелий във войната му срещу квадите и маркоманите /169 -180 г/.

Политическата нестабилност след смъртта на Комод /убит при заговор/ от 193 г. дала възможност на преторианците отново да си покажат рогата. Те убили назначения от Сената Пертинакс и предложили да направят император този, който им даде повече пари. Такъв се оказал богаташът Дидий Юлиан.

Разбира се войските в провинцията излъчили свои пълководци за императори и в края на краищата след изтощителна гражданска война на престола се възкачва Септимий Север, който по примера на Веспасиан разпуснал непослушната стара гвардия и я заменил със своя. Тя го следвала вярно в походите му срещу другия узурпатор Клодий Албин /197 г./; срещу Песцений Нигер и партите на изток /197 - 202 г./; и срещу пиктите в Британия /208 - 211 г./.

През 3 в. преторианските префекти концентрирали все повече власт в ръцете си, назначавайки и сваляйки чиновниците из цялата империя, но често бивали убивани от своите подчинени. Нерядко те заставали на страната на претендента, предложил им повече пари или сами се обявявали за императори. Такъв е случаят с Макрин и Филип, организирали съответно убийствата на император Каракалла и Гордиан III и узурпирали престола; префектите Проб и Кар.

Император Диоклециан /който също получил властта на поста преториански префект/ съкратил числеността на преторианците, а Константин през 312 г. окончателно разпуснал гвардията след битката при Милвийския мост, тъй като те издигнали и подкрепили противника му Максенций. Длъжността praefectus praetorio обаче останала, като се трансформирала в началник на тайната полиция.

Телохранители

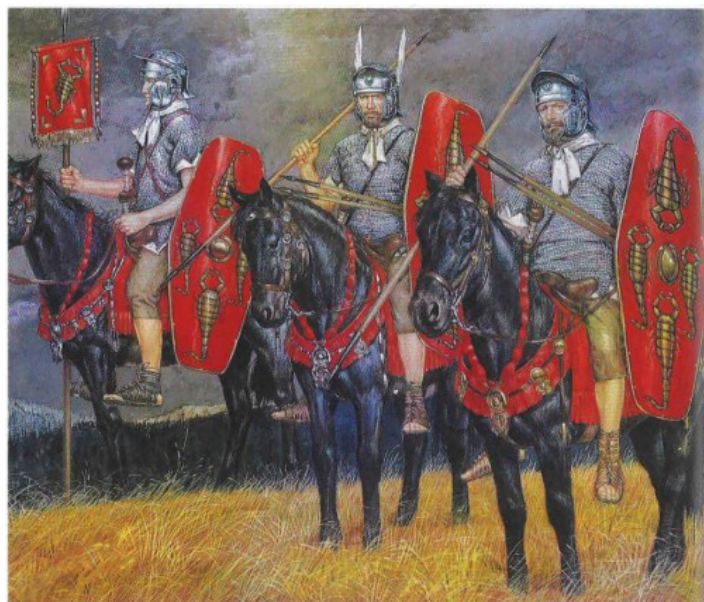
Germani corporis custodes

За личната охрана на императора по време на Юлиево-Клавдиевата династия и семейството му се набирали и телохранители от германските племена /най-често батави/, които били фа-

натично предани на императора и го пазели от произвола на преторианците. Те били организирани подобно на спомагателните или в подразделение от 500 човека. Били разделени на декурии от по 30 човека, командвани от декурион. Лагерът им се намирал в района на градините на Долабела от другата страна на Тибър. След смъртта на Нерон през 68 година новият император Галба разформирал германските отряди и много от недоволните телохранители подкрепили въстанието на Цивилис в Галия, след потушаването на което тези подразделения повече не се споменават.

Equites singulares Augustii

Били формиран като подразделение при управлението на император Траян като негови непосредствени телохранители. Наброявали 770 конника, разделени на турми от по 30 човека и съставлявали личната охрана на императора по време на поход /станът им се помещавал до палатката на глав-

нокомандващия/. Към края на 2 век броят на кавалеристите нараснал до 1000. В Рим те станували в казарми на Целийския хълм. Кавалеристите се набирали главно от помощните кавалерийски али - най-често от панонските и испанските и били командвани от трибун. Често конниците от гвардията били назначавани на командни места в конните части из империята. Съществуването на тази елитна част може да се проследи до 260 г. след което тя изчезва от летописите, вероятно трансформирана в лична гвардия по край военните реформи на Галиен.

Дворцовата гвардия през 3-5 век

Схоли

На мястото на преторианската гвардия в началото на 4 в. Константин създаде т. нар. дворцови схоли /scholae palatinae/. Макар че е възможно той просто да е продължил реформата, започната от Диоклециан.

Схолите били 10 кавалерийски отряда от по 50 човека. Първоначално това били подразделенията на щитоносците /scutarii/ и на еднородните /gentiles, възможно набирани от варвари/. Другите отряди били набрани през 4 век, включително и тежковъоръжените /armaturae/. Към 395 г., когато била съставена «Notitia dignitatum» в западната част на империята имало 5 /I, II, и III Scutarii, Gentiles Seniores и Armaturae Seniores/, а в източната - 7 подразделения дворцови схоли /I и II Scutarii, Scutarii Sagittarii, Scutarii Clibanarii, Gentiles Seniores, Gentiles Juniores и Armaturae Juniores/. Според Аммиан Марцелин, по негово време войниците от дворцовата гвардия били основно франки, готи и алемани. Числеността на една схола според различни изследователи достигала 500 човека. Схолата освен военни функции изпълнявала и административни такива.

Всяка схола била командвана от трибун /tribunus scutariorum/. На него били подчинени и старшите офицери - доместици /domestici/ и протектори /protectores/. Схолите нямали единен командир, както преторианската гвардия. Всяка от тях се подчинявала пряко на императора. Административно пък те били подчинени на magister officiorum.

Две схоли /за източната и западната половина на империите/ били съставена от т. нар. *agentes in rebus*, «императорски агенти», изпълняващи функциите на тайна полиция.

Друга схола към всеки имперски двор били нотариите - водещи протоколите от заседанията на императорския съвет и изпълняващи особени поръчения.

Императорът имал и отряд лични телохранители - 40 схолярия с бели туники, наречени *candidati*. Те получавали много по-високо заплащане от редовите войници, били освободени от налози и съпровождали императора навсякъде.

Схолите изпълнявали функциите си в империята до 7 век. Естествено когато императорите престанали да ходят на поход /след Теодосий I/, те все повече били натоварвани с административни функции и украсявали основно парадите.

На запад схоляриите били разпуснати при Теодорих, а на изток Юстиниан великодушно позволил на схоляриите да се „откупят“ от военен поход, ако се откажат за няколко години от възнаграждението си, което отразява тяхната пълна небоеспособност.

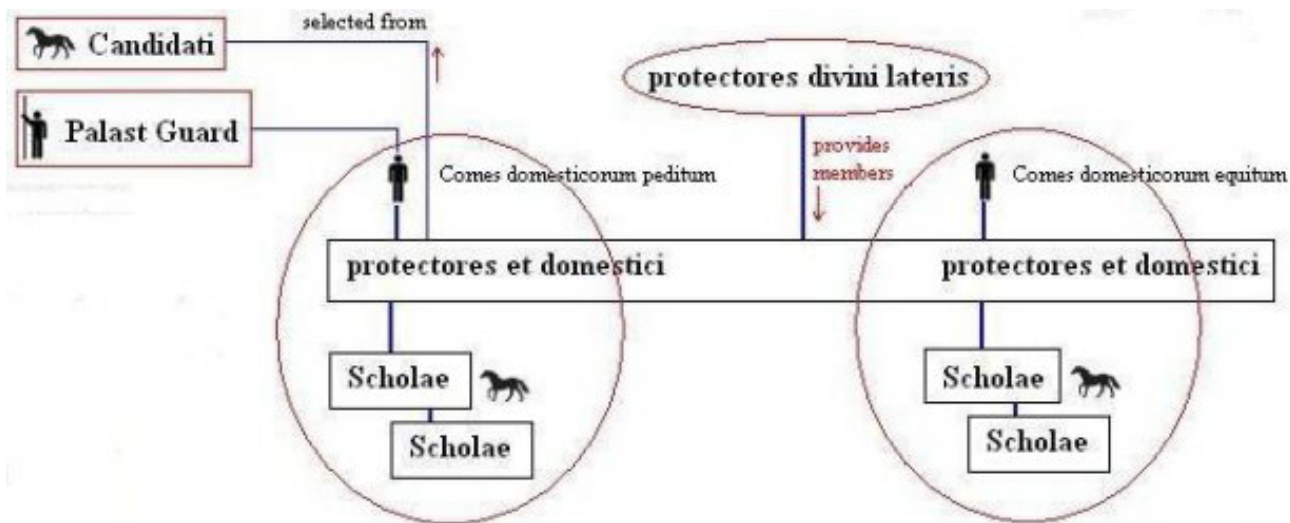
Телохранители

Други части, свързани с непосредствената охрана на императора били т. нар. *protectores* /защитници/ - корпус, основан най-вероятно при Филип или Деций /втората половина на 3 век/, който съставлявал свитата на императора. Първоначално те се наричали

protectores Augusti - телохранители под командването на преторианския префект. Протекторите били войници с по-особени функции /първоначално титлата им се давала за големи заслуги на бойното поле/ и получавали по-голяма заплата от останалите /200 000 сестерции годишно. От тяхна среда се назначавали главнокомандващите, след като Галиен забранил на сенаторите да заемат тези длъжности. Като отделен корпус от телохранители, те съпровождали Аврелиан и Диоклециан в походите им. Съставът им също често бил от варвари.

След разпускането на преторианската гвардия, *protectores Augusti* също престанали да съществуват и вместо тях останало само наименованието *protector*. Реорганизираните от Константин протектори /в средите на които вече можели да се допускат сенатори/ получили името *domestici* /домашни/. Така се обособили два вида подразделения - едните били професионални военни, а другите - от сенатори и синовете им /*domestici*/. При Валентинан /364 г./ била установена основната разлика между изслужилите воители и тези, които били назначени за протектори по благоволение свише. Последните трябвало да плащат вноски от по 50 солида, а първите само 5. Този корпус се превърнал в своеобразна академия за офицери и главнокомандващи. След няколко години служба протекторите най-често били назначавани за командири на отряди.

Към края на 4 век във всяка дворцова схола имало по 10 *protectores domestici*.

Те били старши - кавалерия /*equites*/ и младши - пехота /*pedites*/, под началството на *comites domesticorum peditum* и *comites domesticorum equitum*.

При протекторите се наблюдавала същата бюрокрация, както и в цялата Римска държава. Ако в началото на 4 век званието „*protector*“ се присъждадо на заслужили ветерани, то по-ната-

тък все по-често протектори ставали синове на сенатори и военачалници без полеви опит.

Постепенно схолите и протекторите също се превърнали в придворни войски и започнали да излъчват от средите си кандидати за императори. Такива били Констанций Хлор и Валентиниан /трибуни на схола/ и Йовиан /комит на доместиците/.

сп. "Българска Наука"
www.nauka.bg

НАУЧИ ПОВЕЧЕ!